

ШЫН

Совет Эвилелини Коммунистг партиязынын Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин, ажылчы чоннар депутаттарынын область Советинин органы.

1925 декабрь 3 СРЕДА № 234 (2664) ӨРТӨЗ 20 КОП.

Сталинчы Конституцияның хүнүнге уткуштур (1 арын). Малчынарнын чөвүлел хуралы (1 арын). А. Бакулин.—Волга-Урал каналдын тудуунда (1 арын). А. Азиян.—Ленин — Сталинның партиязы совет улусту коммунизмче аппарат чоруур (2 арын).

Т. Чаг.—Районнуң ажыл-агый, культура хөгжүлдээинге херээженерин киржилгези (3 арын). К. Комбу.—Мал кыштагладышкынычче хайгааралды салыр (3 арын). В. Андреев.—Чоннуң чаагай амыдыралынын дугайында сагыш салышкыны (3 арын).

М. Серен-Доржу.—Биратка сумудан негелде (4 арын). Улус-демократияны чурттарында (4 арын). Кореяда болуушкуннар (4 арын). Барыын Германияда ажыл соккадышкынын шимчээшкннер (4 арын).

КОЛХОЗЧУ АМЫДЫРАЛДЫҢ УСТАВЫН ШЫҢҒЫ САГЫЫР

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставы болза, нинтиниң ажыл-агыйын карак огу дег камгалаарын, артельчи хөреңгини көвүдериин, күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыгдарын негеп турар. Устав болза, колхозчуларнын иштинде хуу өңчүрүк чакылды алып тийлээринге, нинтиниң херээн хуунуң сонургалыбиле шын холбаштарына колхозчуларны кижизидип турар. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын өзүгаар чурттап, ажылдавышаан, бистичурттун колхозчу тараачынарнын чедишкннери коммунистг партиязынын XIX съездинин төөгүлүг шийтирлеринде тодаргай көстүп турар. Уставты өзүгаар чурттаары дээр, колхоз тургузуунун чедишкннерин хандыраы болур.

Ынчангаш, колхозчу амыдыралдын кол хоойлуунун хажыдышкынарнын болгаш ону анаа-ла оюп кааптар дээр оралдажышкыннарга улур шынгыне демиселин Коммунистг партия болгаш Совет чак-чак доктаамал чорудуп келген. «Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын колхозтарда үрүр турар чоруктары узуткаар хемчеглерин дугайында» СССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВКП(б) Төл Комитетинин 1946 чылдын сентябрыда хүлээп алган доктаалы колхозтарны быжыглар болгаш Уставты шынгыне ботандыра талазыбиле улуг рольдуг болган.

Бистиң областын колхозтарына көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажык чокка сагып күөсүдир талазыбиле сөөлгү чылдарда эээн хемчеглер ап чорутунган. Ындыг болза-даа, артель Уставын хажыдып үрээр чоруктар шуут-ла узуткаатмаан болгаш чамдык черлерде партия организацияларын демиселин база контролюнун кошкандан колхозтарнын нийти ажыл-агыйына каража таварыштырып, оларны организацияс, ажыл-агый талазыбиле быжыгарына шантаж ужураштырып турар чоруктарнын фактылары амда бар болуп турар.

Оон чижээнге Тес-Хем районну кирип болур. Артель Уставын хажыдып үрээр турар кижилерин КПСС райкому шынгыне көрбейн турганындан эрткен чылдарда ол районун колхозтарында самчыгатынган нийтинин малында ам-даа 45 баш мал колхозтарга дедир эгитинмэн. Сталин аттыг колхозка ветфельдшер турган Сувак-оол колхозтун бир өшкүзүн, колхозчулар Хемчик, Намчал олар 5 өшкүнү хуузунда ажыглан, Жданов аттыг колхозтун санакчызы Биче-оол 7400 ажыг рубльди самчыгалай. Колхозтарнын өрслерин үзе төлетирер дугайында шийтирилг демисел чорутунмаанындан оон түвү 125 муң рубль чедип турар.

даар колхозчуларнын 28,9 хуузу күш-хүннеринин доктаатынган минимумун күөсүтпэни, а 9,4 хуузу нинтиниң ажылына шуут киришпээни тодаргай херечилеп турар. Ындыг язылыг байдалдар Сүт-Хөл, Чаа-Хөл болгаш өске даа районнарнын колхозтарында бар болуп турар. Чаа-Хөлде Шверник аттыг колхозтун удуртукчулары иштики ажыл-агый херегелинге деп алгаш нинтиниң 70 ажыг малын төчөглээн. Бо фактылар болза, районнарнын партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнынын талазындан бо бүгүнү колхозка улур, күрүнеге улур чоруктар кылдыр хандыр көрбейн, оларнынбиле үргүлчүнүн демиселин чорутпайн турарын айтып турар. Партиянын XIX съездининге бодунун илеткелинге эш Маленковтун чугаалааны болза: «Ол бүгү колхозка улур, күрүнеге улур чоруктар колхозчу тараачынарга улуг когаралды чедирип, колхозтарнын организацияс, ажыл-агый талазыбиле улам ылай быжыглаашкынын моондактап, партиянын болгаш Совет күрүнеин өт-алдарын баксырадып турар. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үрээр чоруктарын шийтирилг чок кылып, колхозчу хөреңгини дажыгларынга буруулуг болган кижилерин колхоз тургузуунун дайзынары кылдыр көрүп, социалистг күрүнеин хоойлуларын өзүгаар шынгынезыбиле ялалаары эргежок чугула».

КПСС райкомнары болгаш эге организациялар болза, Коммунистг партиянын XIX съездинин айтышкынын күөсүтпешаан, колхозтарга көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын сагып күөсүдир дээш партияжи удуртулганы болгаш контролюду күөстедирер херек. Артель Уставы үрээр чоруктарны тооп көрбес хоралыг практиканы шийтирилгбиле төндүрүп, үрээшкннерин туюлганга чедир узуткаар болгаш колхозчу өңчүрү быжык камгалаар херек. Артель Уставы үрер турар кижилерин болгаш оларны амдажыдып турар кижилерин кем-буруудуглар кылдыр көрүп, харыс-салгага киирер ужурулуг. Самчыгатынган продуктуларны, малдарны болгаш өске-даа эг-хөреңгини колхозтарга доп-дораан эгидер. Бар турар өрелерин колхозтарга чүгле төлетирип бээр эвес, харын моон сонгаар ону шуут болдурга херек. Колхозтарга үчөттү, санакчы ажылын, контроль ревизия ажылын үлгерилг тургузарын чедип алыр. Бо дугайында колхозтарга районнарнын көдээ ажыл-агый килдистери практиктиг дузаны көргүзөр ужурулуг.

Колхозтарны организацияс, ажыл-агый талазыбиле улам ылай быжыдарынын үндезини — көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын чайгылыш чок ботандыраарынын, шынгыне сагырынын ужур-дузанын болгаш колхозтарнын нийти эрге амыктарын колхозчуларнын хуузунда эрге-ажыктарыбиле шын дүүштүрүп турарынын дугайында колхозчуларнын орузунага тайылбыр массалыг ажылды КПСС райкомнары, эге организациялар үргүлчү чорулар, Устав дугайында лекция, илеткелдерин организациястаар хүлээлгелиг.

Артелиниң сталинчы Уставын хажык чокка сагып күөсүдир — нинтиниң ажыл-агыйын хөгжүдөр болгаш быжыдар, көдээ ажыл-агыйын бүгү продуктуларын бүдүрерин көвүдери. Ынчангаш, сталинчы бешки беш чыл планынын көдээ ажыл-агый талазыбиле салган сорулгаларын чедишкннин күөсүдиринге колхозтарга дузалаар.

Педагогика институтунун ажылдакчылары база политиктиг болгаш эртем билгилер непердиринин талазыбиле Бүгү-эвилел нийтелиниң кежигүннери Н. А. Некрасовтун амыдыралынын болгаш чогаал ажылдарынын дугайында илеткелдерин болгаш бүдүрүлгелеринге болгаш колхозтарына кылырлар.

Областын ном үндүрер чери «Некрасов Ярославль крайда» деп чыныдыны, а ол ышкаш шүлүкчүнүн Карабихеске ажылдап кылганы «Орус херээженер» деп поэмазынын музейде шыгжатынган демделгелдерин парлалгаже киирген. (СЭТА).

Сталинчы Конституцияның хүнүнге уткуштур

Машина тудукчуларын болгаш механизаторларын чедишкннери

ХАРЬКОВ. Сталинчы Конституцияның хүнүнге машина тудукчулары чедишкннинге ужуражыр дээш белеткенип турарлар. Коллективтиг стахановчу күш-ажылдын бүдүрүлгези—чадагтерге заводунда чыл планын хуусаа бетинде, декабрь 5-те күөсүдир дээш чарыш калбарган. Ол чарыштын мурунда заводтун эң эки цехи деп атты алган механопресс цехи чоруп турар. Эң эки шыннарнын бригадаларын саны бүдүрүлгезе өзүп турар. Чыл эгезинде турганыбиле бодаарга оон бодун чартык катап хөй—129 шак ындыг коллективтер санатынып турар. Шаповаловтун, Рштак-ковтун, Петрованын болгаш оон-даа өске хөй эң эки бригадалар чыл дургузунда чангыс-даа кылыглар үрей кылбайн ажылдап турар. Хыналда-хемчег приборлар заводун коллективтиг продукция бүдүрүп үндүреринин графини мурап турар. Оон кол цехи он бир айларны оонаалдазын хуусаа бетинде күөсеткен. Металлургия үлестүрүнүн бүдүрүлгелеринге ажыглар он алды чаа хевирин приборларын бүдүрүлгези шийгээлп алган. Күш-ажылдын бүдүрүлгезинин үзүктел чок өзүлдезинин түннелинде продукциянын ботүнези 3,4 хуу чийгэн. Планадан ажыр камнатынган чүүлдерден 3 чүс муң рубльдин камналгазын алган.

ВОРОШИЛОВГРАД. Областа муракчы МТС болур Ново-Псковский районун Осипов МТС-тин механизаторлары көдээ ажыл-агый машиналарын септешаан, хүн-бүрү 1—2 тракторларны бүдүрүп үндүрүп турарлар. Септекчилерин күш-ажылын механизастааны болгаш бедирлешкек арга улуг чедишкннерин чедип алырынга дузалап турар. Мастерскаяда эки дерип кылган монтаж столдарын тургузкан; көжөр чуур машиналар он ажылчынарны солуп турар; дарган болгаш каннаар агрегаттар ажылдап турар. Дизельдиг тракторларнын одалга аппаратураларын таарыштырарын тускай херекселдин дузазыбиле кылып турар; моторун күжүн болгаш кыварчуул чарыгдарын хынаар черлер бар. Машина бүрүзүн септээринге чарыгдалдар 25—30 хуу эрээжээн. Тракторларнын үштүн ийи кезенден хөйүн септеп, комбайнарнын чартык кезин септеп, тарылганын болгаш өске-даа ажылдарын хөй кезин септешаан, МТС квартал оонаалдазын бүдүп чартык катап ажыр күөсеткен. Күсүк болгаш кышкы септелгени Сталинчы Конституцияның хүнүнге чедир септеп доозар деп механизаторлар хүлээнгенер. (СЭТА).

Келир чылдын дүжүдүгө

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Сталинчы Конституцияның хүнүнге алдар болдурган бедик көдүрүлүүшкүнү күш-ажыл Чөөн-Хемчик районун колхозтарында улам калбарып турар. «Большевик» колхозтун тараажылары келир чылдын тарылгазынга үрзин кылдыр 735 центнер кызыл-тасты, 515 центнер арбайны, 48 центнер чингетарааны, 40 центнер суланы арыглап уруп алган. Ол болза, колхозтун үрзин белеткээр планын 138 хуу күөсеткени болур. Бүгү улустун байырлалы — декабрнын 5-ке уткуштур «Коммунизмче орук» колхозтун ажыл-ишчилери база-ла чедишкннинге ажылдап турар. Олар эки дүжүттүг 132 тонна (оон иштинде кол культура кызыл-тастың 85 тонна) үрзинерин уруп белеткээн.

Анык аңчынын белээ

ЧЫРГАЛАНДЫ. (Радио-биле). Тере-Хөл районун медицина ажылдакчызы комсомолчу Зоя чонун калкышылдыг чаагай амыдыралы дээш ак-сеткилдин, онашкан хүлээлгезинге мергежилдин илередип турар. Оон алды районда сураглы, ажыл-ижи мактаалдыг болу берген. Зоя бо чылын ээлчеглиг шөлээзин анныыр сезонунга холбаштыр алгаш, аңап чорупкан. Зоя Төрээн чуртунга бедик шырнарлыг өлүк орулгазын киирерин хүлээнген, бүгү улустун байырлары—декабрнын 5-ке уткуштур районун заготживсырьесин чегинге 7 киш, 79 диң эккеп дужааган. Ол болза, Зоянын сөзү оон ажыл-ижинден карышпас деп чүвени илередип турар факт болур.

Малчынарнын чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Кызылдын көдээ районунун колхозтарынын муракчы малчынарны болгаш ферма эргелекчилеринин чөвүлел хуралы болуп эрткен. Ол хуралга 1952—1953 чылдарда мал кыштагладышкынын дугайын чугаалашкан. Нинтиниң мал ажылы дээш кызымаккай ажылдап, улуг чедишкннерин көргүзүп турар муракчы малчынарны ол хуралга мактап демделгезин. «Малчы» колхозта хойжу коммунест эш Лапчароол 263 хураганын, «ТАРН XII хуралы» колхозта хойжу эш Сувакпит 392 хураганын, хаван ажаакчызы эш М. Поносова төрүүр 8 хаванын чылда 2 удаа оолдаткыш 167 хаван оолдарын, Чкалов аттыг колхозта хойжу эш М. Метпир 311 хураганын, «Хулуг хурал» колхозта эш Шагдыр 194 хураганын бо чылын менди доруктуруп алган. Ол колхозта 66 харлыг эш Хавандай бо чылын 80 санныг инектерин эки күштүг кылдыр семирткен. «Победа» колхозтун инекчизи эш Хыйнаар-оол 75 инектен 75 бызааны алган. Сталин аттыг колхозта хойжу эш Нурзат бодунун кадарып турар хойларнын чылда ийи удаа оолдашкынында 500 каракул хураганын ап, улуг чедишкннин көргүскен. Ол ышкаш «Совет Тыва» колхозта чылгычы эш

О. Шагдыр 64 кулунну чидирг чокка доруктуруп турар. Районун колхозтарында кышка белеткел: кажая тудушкуну болгаш септелгези, өдөк бөлүшкүнү багай чорутунган. Ылангыя шырарлыг чаа кажалаар тударынче колхозтар сагыш салбайн, эрги ирик, чавыс, карангыс кажалаарын ычмамынча кажая бар деп санап турары кончуг четпес деп чөвүлел хуралга демделгезин. Бо чорук малдын баш санын өстүреринге, оон продуктудуун бедидеринге шаштык болуп турар. Чижээ, эрткен чылын чавыс, дапкыш кажаяга хөй өшкүлери тырый кажалап турганындан «Победа», «Бай Булун» колхозтарын 60 ажыг өшкүлери ара салган болган. Бо колхоз ийи чыл иштинде бызаа кажазынын тудуун дооспаан, моон өске колхозтарда чаа кажалаанын тудуу чорутунаан.

Чөвүлел хурал чаа кажалаарны немей тудар, эрги кажалаарын септеп доозар хемчеглерин алырынче колхозтарнын баштаар черлерин, мал ажылдакчыларнын кичээнгейин угландырган. Оон соонда районун колхозтарында элээн хемчеглер ап чорутунган болгаш колхозтарнын малдарын туустус кыштагларда үзүп тургускан.

Механизаторлар курзунун үшкү ажыдышкыны

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Шагаан-Арыг МТС механизатор кадрлар белеткээр талазыбиле багай эвес ажылдап турар. Чыл бүрүле 3 ай хуусаалыг курсту эрттирип, аңаа механизатор кадрларны хөйү-биле өөредип келген. Эрткен чылын курска өөрөнгенер бо чылын практика кырынга чедишкннин илереткен. Олардан Сандак-оол, Спартак, Шожул ышкаш ажылынга мергежилдиг, онаалда

зын үргүлчү ажыр күөсүдир турганар хөй. МТС бо чылын үшкү 3 ай хуусаалыг механизаторлар курзун ноябрьнын 20-ден эгелеп аяктыкан. Ында шупту 41 анык кадрлар өөреип кирген. Курсту МТС-тин улуг механиги Грудинин, тракторист Назыты, механик Балчыр-оол, МТС-тин директорунун ораалакчызы Кулаков олар башкылап турар.

Бедик көргүзүлгөр дөөш

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхоз мал өстүреринин бо чылгы планын ажыр күөсеткен. Тодаргайлаарга: инек—111 хуу, чылгы—108 хуу, хөй—131 хуу өскен, өшкү мал планда көрдүнгенинден 20 баш ажыг болган.

КОММУНИЗМНИҢ УЛУГ ТУДУГААРЫНДА

Волга-Урал каналдын тудуунда

Сталинградтын магистральдыг боду агар Волга-Урал каналы Сталинград чоогунда Осаднойун ыгылаандан эгелээш Заволженин кургаг ховуларын таварты чөөн чүкче шөйлүп чоруттар. Бо чылдын ортан эезинге чедир каналдын унунга колдуунда шинчилел ажылдарын чорудуп келген болгаш чамдык участоктарда ол ажылдар ам-даа үргүлчүлөп турар. Гидропроектинин 11-ги экспедициянын инженер-геологтук бөлүктөрүнүн күжү-биле Волга, Урал хемнерин аразында каналдын техниктиг төлөвилелин чогадырынга хергелетинип турар чугула материалдарны чыып алган.

Каналдын унунда калбарган тудуу ажылдары улам улуг хемчээлбиле чоруп турар. Уралдын элээн хөй электриниң экскаваторларнын экипаштары артык күчүлүг самовалдарнын (боду чүк дүжүрер машиналарнын) чолаачылары-биле кады ажылдажылга каналдын унундан довуракты казып үндүрүп, ону өске черлерге аппарат төп турарлар. Партиянын XIX съездининг алдар болдурган стахановчу ээлчегинин хүннеринде экскаваторжулар болгаш чолаачылар шыларангай бүдүрүлгечи чедишкннерин чедип алганнар.

Каналдын унун Заволженин ховузуңче улам ынай ырап бар чыдар. Бортта элээн калбак тудуг-монтажтыг ажылдар келир чылдын ийи дугаар чартында калбарар.

Бистиң үениң бо чаа канчаар-даа аажок улуг тудуу кандыг тудугул ол? Сталинградтын магистральдыг боду агар Волга-Урал каналы болгаш оон үнер ажыл-агый хуваалда каналдары болза, Заволжениң болгаш Прикаспийнин кандаачал мил-

лион-миллион гектар чеглерин суггарынын болгаш сугжударынын айтырын шийтирилээр. Бо дээр, чурттун Муруну-Чөөн чүгүнүн бойдузун чаартып тургузарынын сталинчы канчаар-даа аажок улуг планын чугула бир кезээ болур. Канал болза, бодунун бүгү уну-биле судно чоруур кылдыр таарыштыр кылдынар. Оон суглары канчаар-даа аажок делгем чартык куруг ховунун экономиказын чаартып тургузар.

Волга-Уралдын каналы Сталинградтын суг шыгжамырындан Урал хемге чедир 609 километр чеге шөйлүр. Кол унундан адыркталып үнер болгаш кургаг изиг хаттардан каныгдал турар 8 миллион гектар черлерге үнүш-дүжүткүр амыдыралчы шыкты берип турар суггарыларнын болгаш сугжудулганын чүгле кол каналдарнын унары безин ийи муң километр болур.

Гидротехниктиг ажылдар-биле кады бортта арга-ыяшты сайырадыр ажылдар чорутунган турар. Арга-ыяштыг диллиндектер, дуб ыяштар элэинеринин шимчээшкннин доктаадып тургузуптар болгаш суг курлар-вырларлыг комплекс-биле көдээ ажыл-агыйнын бүгү адырларынын калбак хөгжүлдээинге бүгү аргалар тургустунар. Сад хөвөн, виногар болгаш балык ажылдары колхозтарнын болгаш совхозтарнын орулгаларынын чаа күчүлүг үнер дөстери болу бээр.

Волга-Уралдын каналы болза, Волга-Донун В. И. Ленин аттыг судно чоруур каналындан ийи катап калбак болгаш алды катап узун. Чер ажылдарынын талазыбиле чаа тудуг Волга-Дондан сес катап ажыг болур. Боду агарынын принциви болза, черин чавыс бедик болуп турар байдалыбиле дүүштүр черни

22 метр чедир ханы казарыбиле чергелештир, чамдык эң чавыс черлерге 6 метр бедик чалдар хевирлиг эриктери тударынын чугулазыбиле немецтежип турар. Хову хемнерин аксып киирерибиле тускай дюкерлерин элээн каш черлерге каналды адаанга салган турар, а оларнын кырынга демир орук болгаш автомобиль көвүрүлгелерин тудуп кылган турар.

Мында эң улуг тудуглар болза, каналдын эге бажынга судно чоруур шлюзтун болгаш насос станциязынын тудуглары база оон төнгөн ужунга Урал хемден ырак эвес черлерге тудар гидростанциянын тудуу болур. Насос станциязы каналче секундада 400 кубометр сугну бээр. Каналды болгаш оон суггарылга системаларын ажылдалга киирген үеде гидростанцияны электр-энергиянын талазыбиле хергелди хандыраар. Оон ангыда 45 яны-бүрү демир бетонуг тудуглары—суг хүлээп алыр черлерин, суг үндүр аксыр черлерин, дуглап-моондактаар хаалгаларын болгаш насос станцияларын кылып туктан турар. Олар болза, сугну суг базышкынын шыгжамыр черлерге дамчыдып бээр болгаш оортан суг хуваар ажыл-агыйгы каналдарже боду агар. Оларны тудуп тургузарынга улуг хемчээлдиг демир бетонуг ажылдары күүсүдери негетинип турар. Каналдын 500 муң дөрбелчин метр чалдарын даш болгаш өске-даа материалдар-биле быжыглар.

Кол ажылдары калбарты эгелээринин мурунда район бүрүзүнге бүдүрүлгө-техниктиг базаны тургузары чугула. Волгадан Уралга чедир каналдын бүгү унун дургаар асфальтыланган чазагылгы орукту кылыр,

бо орук районга ужур-дүзүлгө бар турар оруктарын транспорттун чангыс-ай четкизинге тудуштурар. Белеткел ажылдарынын комплексинде — электри дамчыдылгаларынын бедик вольтуг 360 километр шугурум, 200 километр черни эрттер демир оруктарын чаагайжыдыр кылган чуртталга суурларынын болгаш яны-бүрү дузалаар бүдүрүлгелерин тудуглары бар. Манаа хергелээр канчаар-даа аажок хөй санныг металл конструкцияларны, дашты, ыяшты, цементин болгаш өске-даа тудуг материалдарын бээр сөөрттүп эккээри негетинип турар. Бо материалдарнын чамдызын эртем экспедицияларынын чоокта чаа каналдын чоогунда аяктыкан черлеринден шуут алыр деп турар.

Ам артан 4 чылдын дургузунда 415 миллион кубометр довуракты болбаазырадып ажылдаар болгаш канчаар-даа аажок улуг хемчээлдиг тудуг-монтаж ажылдарын күөсүдир төлөздө, тудугчулар күчүлүг техника-биле чепсегленип турар. Каналдын унунда «ЭШ—14/65» деп хевирлиг чер кастыра 17 гигантлары, 10—15 кубометр ишкыр болгаш 600 скреперлер, үш кубометр ишкыр электрилг оңон экскаваторлар, чер снарядтары, чүс-чүс күчүлүг тракторлар, машиналар болгаш өске-даа механизмнер ажылдаар.

Сталинградтын боду агар Волга-Урал каналы Сталинградтын гидро-электростанциязы-биле кады чактын доктааткан хуусааларында ажылдап кирген турар.

А. БАКУЛИН, «Сталинградгидростройнуң» гидротехниктиг килдизинин начальниги.

Ленин—Сталинның партиясы совет улусту коммунизмче аппарат чорун

Совет Эвилелинниң Коммунист партиясынын чоокта чаа болган XIX съездине болза, эш Сталиннын генийли-биле сайырадып турары марксизм-ленинизмниң бүгүнү тилээр идеяларын кайгамчыктыг тилдеген болган. Социалист тургузушкунун аажок улуг дуржулгалары-биле байтынган бистин партиясы XIX съезде эне күчүлүг, ленинчи—сталинчы Төп Комитетти долгандыр, бодуну улуг баштыкчызы болгаш башкы эш Сталинны долгандыр сырый катышкан келген.

XVIII съездин сөөлдүгү үе болза, бүгү делегейге төөгүлүг ужурузалык болушкуннар-биле долдунган. Коммунист партияга, эш Сталинга бистин улустун кызыгаар чок ынакшылын болгаш ханы идегели о болушкуннар улуг күш-биле көргүскен, совет ниитилел болгаш күрүнү тургузуун амыдыралчызын. Ленин—Сталинның партиясынын политиказын мерген-угаанын болгаш кедилин чаа күш-биле бадтыкаан.

Бистин партиянын политиказын ол үеде тилдегелгил боттанышкынын чок түнелдери совет улустун Ада-чурттуң Улуг дайынын чылдарында төөгүлүг тилдегенде, дөрткү беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенде, улус ажал-агынын улам-на хөгжүлдесинде, совет улустун материалдыг чаагай байдалын болгаш культуралыг деннелин бедээнде, совет ниитилелди мораль-политикалыг чагысаа чорунуң болгаш бистин чурттуң улустарнын найырдалык быжыкканында, күчүлүг социалист лагерин тургусканында болгаш бүгү делегейде тайбынчы болгаш демократиянч бүгү күштерин Совет Эвилелин долгандыр катыштырганында көстүп турар.

Бистин партиянын болгаш улустун демиселдин тилдегелгил оруу ленинчи сталинчы революстуг бодал-биле чырытынган. Марксизм-ленинчи теорияны чогадыкчы ёзу-биле хөгжүтүшкөн, эш Сталин бистин херэвистин тилдегези дээш демиселге партияны болгаш совет улусту бодунуң ажалдары-биле идея талазы-биле чепселген турар. Эш Сталинны чоокта чаа парлаатынгач ССРЭ-де социализмниң экономуг проблемалары—деп ажалы марксизм-ленинчи теорияга болгаш бистин практикалыг бүгү ажал-чорудулгавыска эне-үлүг ужурузалык. Ниитилел хөгжүлдесиниң хоойлуугаар болушкунун эш Сталин ол генийлиг ажалында ажалдып, социализмден коммунизмче шилчириниң белеткелиниң баштайгы кол негелдериниң дугайында программалыг чүдүлгелерин идиң үндүрүп турар. Эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономуг проблемалары»—деп ажалы болгаш партиянын XIX съездине оон төөгүлүг чугаазы болза, совет улустун болгаш делегейиниң бүгү коммунист шимчешкининиң идеялыг амыдыралына аажок улуг алдарлыг болушкун болган. Олар коммунизмниң тилдегези дээш демиселге совет улустун күчүлүг чепсөлүп турар. Демократия дээш, улустарнын хосталгазы болгаш хамаарышпас чорун дээш-быжыг тайбын дээш демиселге бүгү чурттарын ажалчы чоннарын ол документтер сорул кирип турар.

Коммунист тургузушкунунуң чаа эң улуг перспективаларын совет улустун мурунуга партиянын XIX съездининиң шилчирлери ажалдып турар. Партиянын XIX съездининиң баддалык партия Уставында чугаалап турары болза: «Совет Эвилелин Коммунист партиянын ам кол сорулгалары болза, социализмден коммунизмче чорту шилчирленин аргазы-биле коммунист ниитилелди тургузары, ниитилелди материалдыг болгаш культуралыг деннелин соксаал чокка бедидери, ниитилелди кижигүнерин интернационализмниң болгаш бүгү чурттарын ажалчы чоннары-биле акы-думалык харылзааларын тургузарынын ёзуунга кижизидери, дайзыннарнын агрессия чорудулгаларында Советтерниң Төрөн чурттуң идеялыг камгалады бүгү хемчеглер-биле быжыглаары болур».

Партиянын XIX съездини бешки беш чыл планында ажал-агынын болгаш культура тургузушкунунуң чаа-чаа улуг пландарын төлөвлөзүн. Съездин Уставка кириген өскерилделери болза, коммунист тургузушкунунуң сталинчы программаны боттандыра дээш демиселге партиянын удуртур ролун моон сонгаар күштелдирини хандырып турар.

XIX съездиниң шилчирлери болгаш эш Сталиннын мерген угаанын айтышкынын-биле чепселген Совет Эвилелинниң Коммунист партиясы совет улусту коммунизмниң оруу-биле бүзүрелдик чорудуп орат.

I.

Ленин—Сталинның партиясы ышак ниитилел хөгжүлдесиниң бүгү чорудулгавына ол хире күчүлүг салдар халдаткан ындыг партияны төөгү билбес. Бистин партиянын хөг-

жүлдесиниң чартык вектен ажалы оруу—ажылчан ангыны херээ дээш, коммунизмниң тилдегези дээш, чижек чок, маадырлыг демиселдин оруу-дур.

Совет Эвилелинниң Коммунист партиясы ажалчы ангы-биле күш-ажылчы тараачыннарнын эвилелин организаастааш, 1917 чылдын Октябрьниң социалист Улуг революциязынын түннелинде капиталистерниң болгаш помещиктерниң эргезин дужурени, пролетариаттыг диктатуразын организаастаарын, капитализмни узуткаарын, кижини кижини мөлчүр чорукту чок кылдыр чедип алган болгаш социалист ниитилелди тургузарын хандырган.

Ажалчы чоннарын сонургалдары дээш, бистин чурттуң социалист чуртталгалы дээш, социалист күрүнениң күчүзүн быжыглаары дээш демиселге совет улустун дайзынны—троцкисти-бухаринчи болгаш буржуаз-националист сатынкычыларын калчаалыг удурланышкынын бистин партияны сый шапкан.

Партиянын XIX съездине кылган ВКП(б) ТК-нын отчёттуг илеткелине эш Г. М. Маленковтуң чугаалааны болза: «Бистин партияның коммунизмниң дайзынны-биле кадыг-дошкун демиселге чаала алган чагыс-эви, оон иштиги байдалынын, оон иштиги амыдыралынын эне-тодаргай демээ болур. Бистин партияның күштериниң болгаш тилчирленин үер дөзү ында...

Бодунуң херээленин чайтылыш чок сырый катышканын партиянын чедип алган чорун болза, хамыктын мурунда партиянын ленинчи чыгыс-эвин камгалап алган бистин баштыкчымыс болгаш башкымыс эш Сталиннын ажалы-дыр».

Ажалчы чоннарын миллион-миллион массаларнын организаакчызы болгаш удурткучу болур бодунуң ролун Ленин—Сталинның партияны чедип кирип турар, чүге дээрге, улустун болушкуннарга шын уг-шынгай алып, долгандыр болуп турар болушкуннарнын иштиги харылзаазын билер болгаш оларнын оон сонгааргы хөгжүлдесин баш удур көөр арганы партияга берип турар муракчы революстуг теория-биле партия чепселген. Большевик партиянын күжү болза, оон политиказы ниитилел хөгжүлдесиниң хоойлуларын билеринге, ниитилелди материалдыг амыдыралынын хөгжүлдесиниң көстүп келген хергелдериниң шын түннелин үндөзүлгө тингенде болур. Бистин ниитилелди өзүп турар хөгжүлдесин хандырып турар Коммунист партиянын политиказы болза, совет тургузушкунуң амыдыралчы үндесин болур.

Коммунист тургузушкунун эртем талазы-биле ажалдап кылган программаны-биле партияны болгаш совет улусту эш Сталин чепселгезин. Капиталист херээлешкин бар турда социалист революциянын тилдегези чурту бир эвес ол чурт капиталист херээлешкин чыла шаптырып аларын күзөвөс болза бодунуң күрүнени, күрүнү органинарнын, разведка органинарнын, армияны кошкатпас, харын бүгү хемчеглер-биле быжыглаар ужурул—деп эш Сталин өөредип турар.

Бистин үениң эң улуг гений эш Сталин бодунуң «ССРЭ-де социализмниң экономуг проблемалары» деп чаа генийлиг ажалында болза, ниитиниң бодурулгезин болгаш социалист ниитилелге материалдыг чаагай чүдүлүг үлөжириниң хоойлуларын бүгү тала-биле шинчилеп турар, социалист экономиканың хөгжүлдесиниң эртемниң үндесиниң илередип турар, социализмден коммунизмче чорту шилчириниң оруктарын айтып турар. Марксизм-ленинчи политиктиг экономияны эш Сталин бурунгаар дыка ырак хөгжүткен. Эртемге эң улуг салышкын болза, амгы капитализмниң кол экономугу хоойлуларын болгаш социализмниң кол экономугу хоойлуларын эш Сталинниң ажалына болур.

Коммунизмче шилчириниң белеткелини баштайгы кол негелдериниң дугайында программалыг чүдүлүг эш Сталин идиң үндүргөн. Эш Сталинниң өөредип турары болза, коммунизмче ёзулуг шилчириниң белеткээр дизе, бети дээрге-ле үш кол баш бурунгааргы негелдерин боттандыра херек. «Бирээде, ниитилелди бүгү бодурулгезиниң соксаал чок өздөлдесин бодурулге чепсөөс бодурун колдаары өстүрүп... быжыг хандырып бээр. Ийде, колхозтарга, ынанганш бүгү ниитилелге база ажалыг кылдыр боттандыра чорту шилчириниң аргазы болгаш биле колхозтун өнчүзүн бүгү улустун өнчүзүнү деннелин чедир көдүрер, бааран саарылганын база чорту шилчириниң аргазы-биле, төп эрге-чаргара ийкеп, азы кандыг-бир ниитилел-экономиканың төвү ниитилел бодурулгезиниң продукциязын ниитилелди эрге-ажыктаарга дүүшүрү хаара дудуп шыдаар болзун дээш продукт солчулгазынын системасы-биле солур. Үште болза, ниитилелди кижигүнери ниитилелди хөгжүлдесиниң идеялыг

ажылдакчылары болуп алырынга чедип бээр эртемни алып аргалык болуп дээш, олар амгы турар куш-ажылды хуваалдазын күжү-биле чагыс канлыг-бир профессияга бүгү назында чышына берген турбайн, харын профессияны хостуг шилчип алып аргалык болзун дээш, ниитилелди бүгү кижигүнеринге оларын күш болгаш угаан шыдалгырын бүгү тала-биле хөгжүлдесин хандырып хире ниитилелди шак ындыг культуралыг өзүшкүнү чедип алыр».

Хорай биле көздөңнү аразында, күш болгаш угаан ажалынын аразында удуруланышкан чок кылдырышкы коммунизмниң улуг социал проблемаларынын болгаш программалыг айтырылганын эртем талазы-биле шилчирленин эш Сталин ол ажалында берген, а ол ышак оларнын аразында ам-даа артып калган боттуг ылгалдарны узуткаарынын дугайында марксизм эртемге чаа айтырыгын ажалдап кылган.

Коммунист партиянын программаны эде чогадыр талазы-биле Комиссия бодунуң ажалына эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономуг проблемалары» деп ажалынын кол чүдүлгелерин удуртулга бодурун хүлээдип турар резолюцияны партиянын XIX съездин хүлээп алган. Эш Сталинны ол ажалынын идеялары коммунизмниң бүрүн тилдегезинче бурунгаар орукту биске чырыдып турар.

II.

Партиянын Төп Комитетиниң XIX съездине отчёттуг илеткелине эш Г. М. Маленков ийи съездиниң аразында үеде партиянын аажок улуг организаакчы болгаш кижизидикчи ажалынын түннели ленинчи-сталинчы анализге үндөзүлгө көргүскен, Совет Эвилелинни бүгү делегей болгаш иштиги байдалын бүгү талазы тодаргайлап көргүскен.

Совет Эвилели болза, гитлерлиң Германияны болгаш империалист Японияны базарына шилчирлиг ролду ойнаан, Европаны болгаш Азияны, улустарын фашист кулаанышкынын айылында хостан. Бистин Төрөн чуртувустуң алдары болгаш хамаарышпас чорун дээш демиселге партия улус-биле оон-даа артык сырый катышкан. Совет Эвилели дайында оон-даа артык дадыккан болгаш быжыккан боол үнгөн. Оон бүгү делегейге салдар дыка эскен.

Дайын сөөлдүгү үеде совет улус бодунуң коммунист партиянын удуртулгавы-биле коммунист тургузушкунунуң сталинчы программаны боттандыра дээш демиселди эң улуг күш-биле калбарган.

Эш Сталинниң 1946 чылда сонгучулар мурунуга чугаалаан чугаазында айткан төөгүлүг айтышкынын дөрткү беш чыл планында тодаргай боттаткан. Совет улус Коммунист партиянын удуртулгавы-биле дөрткү беш чыл планын күүсеткен болгаш ажал-агы, культура тургузушкунунуң талазы-биле 1951 болгаш 1952 чылдарда чаа улуг чедип кирип турар.

Эш Маленков бодунуң илеткелинге делегей экономиказын хөгжүлдесин ийи шугуму айткан.

Бирги шугум—кризистер билбес болгаш ниитилелди материалдыг база культуралыг негелдериниң максималдык хандырынын сонургалына өзүп турар Совет Эвилелинде болгаш улус демократиязын чурттарында тайбың экономиканың соксаал чок көдүрүшкүнүн шугуму. Ол экономика болза, улус массаларын амыдыралынын деннелин үргүлчү бедирин болгаш ажалчы күжү бурун ажалдыг турарын хандырып турар. Демократияг лагер болуп турар чурттарын ажал-агы талазы-биле найырдалык кады ажалдыгылгазы ол экономикага кончуг характерли болуп турар.

Эске шугум—бүдүрүкчү күжү чагыс черде таптап турар капитализмниң экономиказы, капитализмниң үргүлчү улам на ханылап турар ниити кризисиниң болгаш доктаамал дакпырап турар экономуг кризистерниң үскөлежикчининге таваржып турар экономиканы шугуму, экономиканың милитаризаастаашкынын болгаш дайын ажалына ажалдап тура, бүдүрүлгө адырларын чыгыс талагы хөгжүлдесиниң шугуму. чурттар аразында конкурентлиг демиселдин, бир чурттар өске чурттарын дарлаарын шугуму. Ол ындай байдал болза, экономика ниитилелди сонургалдарына эвес, ол чурттуң чурттакчыларынын хөй кезин дарлап, дээрбедеп болгаш ялардып тургаш, өске чурттарын, ылангы чыдып калган чурттарын улустарын кулданып болгаш үргүлчү дээрбедеп тургаш, адалтын сөөлдүгү дайынар кылып, улус ажал-агынын милитаризаастап тургаш, капиталистерге эң улуг кончааны хандырынын сонургалдарына чүдүп турар.

ССРЭ-де болгаш капиталист чурттарда үлетпүрүн хөгжүлдесиниң 1929 чылдан 1951 чылга чедир

хөгжүлдесиниң темпизин деннеп көөр болузууска мында: ССРЭ-де үлетпүр продукциязын хемчээли ол чылдарын дургузунда барык 13 катап өскөн турда, эң улуг капиталист чурттарын үлетпүр чагыс черге таптап турган болур-дур.

Ажал-агынын социалист системанын эң улуг артык күштүүнүң ачызында бүдүрүлгени хөгжүлдесин дайын сөөлдүгү чылдарда бистин чуртувуска кончуг дүрген темпизиг чоруп турган болгаш 1951 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1940 чылдын деннелин ийи ажалы катап ашкан турган. Социалист үлетпүрүн хөгжүлдесиниң талазы-биле 1952 чылда чаа чедип кирип чедип алдыган.

Дайын сөөлдүгү чылдарын дургузунда бистин үлетпүрүстүң бүдүрүлгө-техниктиг сууру аажок өскөн. Ол үениң дургузунда күрүнениң 7 муң ажалы үлетпүр бүдүрүлгелери катап тургустунган, туунган болгаш ажалдап эгелзөн. Моон сонгааргы техниктиг депшилге дээш демиселге бистин эртемвиис аажок улуг ролдуг.

Социалист көдээ ажал-агы улуг чедип кирип чедип алган. Тарылга шөлү дайын мурундаа-зында деннели 1952 чылда 5.3 миллион гектар ашкан. Бо 1952 чылда таранын ниити дужулу 8 миллиард пуд болган. Ынанганш мурунда эне чидиг болгаш чугула проблема деп санап турган тараа проблеманы чедип кирип шилчирлеткенге, шуут болгаш эргилде чок кылдыр шилчирлеткенге, Хөвениян болгаш чигир сөөлдүгү бүдүрүлгези дүрген темпи-биле хөгжүп турар. Бистин чер ажалымыс улам-на сайзырап, улам-на продукттуг аппарат болгаш бараан продукциязын улам-на хөйү берип турар. Көдээ ажал-агынын техниктиг хандырылгавы улуг хемчээлди өзүп турар. Мал ажалы сайзырадыр галазы-биле дайын сөөлдүгү чылдарда улуг чедип кирип чедип алдыган.

Социалист экономиканың хөгжүлдесиниң чедип кирип чедип алдыган улус-биле оон-даа артык сырый катышкан. Социалист экономиканың хөгжүлдесиниң чедип кирип чедип алдыган улус-биле оон-даа артык сырый катышкан. Социалист экономиканың хөгжүлдесиниң чедип кирип чедип алдыган улус-биле оон-даа артык сырый катышкан. Социалист экономиканың хөгжүлдесиниң чедип кирип чедип алдыган улус-биле оон-даа артык сырый катышкан.

Бистин ажал-агы болгаш культура тургузушкунунда чедип кирип чедип алдыган эш Г. М. Маленков XIX съездине кылган бодунуң илеткелинге бүдүрүлгени болгаш көдээ ажал-агынын удуртурунда четпестерни тодаргайлыг-биле анализтеп чугаалаан. Продукцияны үргүлчү дең хемчээлди үндүрер, күш-ажылдын бүдүрүлгөзүн бедидерин, дерилгени, механизациянын чепсөөс оон-даа бүрүн ажалылары, камналганын чурумун чорудаары, колхозтарын моон сонгааргы организаастааш, ажал-агы талазы-биле быжыглаары совет экономиканың өздөлдесинге кайы хире улуг ужурузалык эш Маленков көргүскен.

ССРЭ-ниң Күрпал даргазы эш Сабуровтун илеткелиниң талазы биле 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдесини бешки беш чыл планынын талазы-биле директиваларын съезд баддалган. Улус ажал-агынын бүгү адырларын дээш техниктиг суурга үндөзүлгө чөйүрү күчүлүг көдүрүшкүнүн ол директиваларда айттып турар. Совет улустун материалдыг чаагай байдалынын болгаш культуралыг деннелин моон сонгааргы өздөлдесин оларда көрүп турар.

Бешки беш чыл планын күүседир болза, совет улустун социализмден коммунизмче хөгжүлдесиниң оруунга чаа улуг базым болур.

III.

Коммунист тургузушкунунуң баддалында партиянын болгаш күрүнениң культура-кижизидилгелгил сорулгалары канчаар-даа аажок өзүп турар.

Бүгү ажалчынарны болгаш бүгү тараачыннарны культуралыг болгаш эртем билгилги кижилер кылдыр деп зоругланы партиянын XVIII съездине кылган бодунуң илеткелинге эш Сталин партиянын мурунуга салган. Ол сталинчы айтышкынын амыдыралга боттандыра дээш демиселшичаан, партия болгаш күрүнү культура тургузушкунун улам на калбартып турар. Школдарын болгаш дээш өөредилге чердериниң четкизи соксаал чок өзүп турар улус ажал-агынын болгаш культураның бүгү адырларына кадрлар белеткелди улам на калбарып турар.

Совет эртемниң бүгү адырларын хөгжүлдесиниң партия улуг кичээлиниң салып турар. Эш Сталинниң

инициатива-биле чоруткан философия, биология, физиология, дыл эртемниң, политикалыг экономиянын айтырылганын талазы-биле дискуссиялар болза, идеология ажалынын чамдык адырларында буржуазтыг салдарны ажал тилээрине дузалык болган. совет эртемниң хөгжүлдесинге улуг илгини берген И. В. Сталинниң «Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырылгавы», «ССРЭ-де социализмниң экономуг проблемалары» деп чогаалдары совет эртемниң ажалдакчыларын чаа чогаалдыкчы тилдегелерге сорул кирип турар.

Делегей эртемниң бирги черин эжелээр—деп эң чугула сорулганы эш Маленков XIX съездине илеткелдинде совет эртемниң мурунуга салган.

Партиянын сагыш салышкынын ачызында совет литературанын, чурулга уран чүдүлгө театрнын, кинону хөгжүлдесинге улуг чедип кирип чедип алдыган. Делегейде белдик идеялыг литература болур совет литература бистин кижилерни чаагай сеткилди интернационализмге болгаш патриотизмге, калды-даа дарлаар чорукту көөр хөен чок чорукка, коммунизм дээш демиселге дилим болгаш шилчирлиг болур чорукка кижизидип турар.

Ажалчы чоннарын культуралыг деннели чайтылыш чокка өзүп турар, оларнын социалист мерелери болгаш бүдүрүлгечи идеялыг белди турар. Ол чорук болза, социалист чырыштын эне делгерейи-биле калбарып турарында, ажалчынарнын, тараачыннарнын болгаш интеллигенциянын чогаалдыкчы куш-ажалында, күрүнени сонургалдарын болгаш оон күчүзүн быжыглаар дугайында оларнын сагыш салышкынында тодаргай көстүп турар.

Ажалчы чоннарын социалист мерелери ам-даа белдик деннелге көдүрүшкөн, кижилериниң мерелеринде капитализмниң артышкынын узуткаар дээш партия шилчирлиг демиселги турар, ажалчы чоннарын социалист интернационализмниң ёзуунга, буржуаз национализмниң болгаш космополитизмниң калдыг-даа илерээшкенин-биле эптеш чок болур чорукка кижизидип турар. ВКП(б) ТК-ның идеологиялыг адырларын талазы-биле төөгүлүг шилчирлери болза, буржуаз идеологияга болгаш кижилериниң мерелеринде капитализмниң артышкынын удуур демиселди күштелдиринче, ажалчы чоннарын коммунист кижизидилгезин күштелдиринче бистин кадрларыны мобилизаастап турар.

Куш-ажалды болгаш хөй-ниитини өнчүзүн коммунист ёзу-биле көөр чорукка, куш-ажалды болгаш күрүнени чурумун быжыглаарынын, күрүнү пландарын күүседир дээш харылзаалары бедидериниң, бистин күрүнени сонургалдарын камгалаарынын херээнге серемчилелди күштелдириниң ёзуунга бүгү ажалчы чонну партия кижизидип турар.

IV.

Ленин—Сталинның партиясы— совет улустун бүгү тилдегелериниң сорул кирип чедип болгаш организаакчызы. Ленин—Сталинның партиясынын күчүзүн улам на өскөн, партиянын херээленин чыгыс-ай чорунуң болгаш сырый катышканынын быжаанын, партиянын массалар-биле харылзаазынын улам на калбарганын партиянын XIX съездин көргүскен. Партиянын политиказын совет улус чагыс эп-сеткилди деткип турар болгаш анаа бүрүнү-биле идеген турар.

Төп Комитеттиң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажалын чүдүлгө деп көргөн резолюцияны съезд улуг көдүрүшкүнү-биле хүлээп алган.

Тургузучу ажал-чорудулганын сорулгалары калбарган тудумна, ажал-агынын болгаш культура тургузушкунунуң пландары хөй талагы болган тудумна Коммунист партия бодунуң кижигүнерин болгаш партия организация бүрүзүн улам на идеялыг чедип турар. ажалчы чоннарын калбак массалары биле улам на сырый катыштып турар, партия-организаакчы болгаш идея-политиктиг ажалды деннелин улам на көдүрүп турар.

Партиянын массалар биле харылзаазынын быжаанын болгаш оон совет улус-а авторитетиниң белдесини тодаргай херечизи болза, партия херээленин өздөлдесин ботлур. Партиянын XVIII съездин болуп турда партиянын херээленин шугуму 2.477.666 кижигун турган болза, 1952 чылдын октябрь 1-де партия кижигүнери 6.882.145 кижигун болуп турар.

Бот оожургаар чорукту болдурбас дугайында, бот-шугумчелди бол-

гаш адаандан үер шугумчелди делгерейи-биле калбартып турган партия организацияларын ажалында четпестерин дилим болгаш шилчирлиг илередириниң чугулазын дугайында Ленин биле Сталинның мерген угаанын удуртулганын Совет Эвилелинниң Коммунист партиясы үргүлчү удуртулга болдуруп турар.

Партия организацияларын ажалында четпестер болгаш чыгыс-айтышкынын амыдыралында чепсөөс, а харын-даа аарыглыг болушкуннар бар, оларны чайлаар, ажал тилээр болгаш ам-даа бурунгаар шимчээшкенин хандырап төлээде оларны билер, көөр болгаш илередир херек деп эш Г. М. Маленков XIX съездине ТК-нын отчёт илеткелинге айткан.

Коммунист тургузушкунуң аажок улуг пландарында көстүп турар чаа политиктиг сорулгалар партиянын ажалынын организаакчы кижилерин улам-на сайзырадырып негез эш Н. С. Хрущёвтуң илеткелдинде талазы-биле партиянын XIX съездин өскерткен Уставы баддалан. Коммунист партия дугайында өөредиги эш Сталинны улам сайзыратканын көргүсүшкөн XIX съездиниң баддалан Уставы бистин партиянын дайынчы аргазын бедидеринче улаанган. Партиянын чагыс-ай чоруну бүгү хемчеглер-биле камгалаар болгаш быжыглаар, массалар-биле харылзааны күн-бүрүде быжыглаар, марксизм-ленинизмниң үндесиниң билп алып дээш ажалдар, партиянын болгаш күрүнениң чурумун сагыр, партиянын мурунуга ак-сеткилди болгаш шыгыч болур, партиянын болгаш күрүнениң чажыдын сагыр, политиктиг серемчилелди көдүрер, бот шугумчелди болгаш адаандан шугумчелди хөгжүлдер, кадрларын шын шилчип алып болгаш кижизидер дугайында ленинчи-сталинчы принциптер үргүлчү боттандыра деп партия кижигүнерин хөгжүлдесин Уставта оная күштүү-биле демделеп турар.

Бүгү Эвилелинниң Коммунист бөшөвиктер партиязын—ВКП(б)-ни амдан эгелзеш «Совет Эвилелинниң Коммунист партиязы» (КПСС)—деп адаар дугайында резолюцияны съезд хүлээп алган. Съездиниң резолюциянда айттып турары болза, бистин партиянын «коммунист»—«большевик» деп ийи дапкыр ады большевиктер биле демиселдин түннелинде төөгү талазы-биле тывалган болгаш меньшевиктен тускайларын сорулгалык турган. Бир тээ ССРЭ-ге меньшевик партия ажал-чорудулганында шагдала дүшкөн төлөүде партиянын ийи дапкыр ады утказын чидирипкенде, харын-даа «коммунист» деп билг партиянын сорулгаларын марксизм утказын эне-шыны-биле илередип турар.

V.

Коммунист партиянын политиказы болза, ССРЭ-ниң бүгү делегейге авторитетиниң чайгылыш чок өздөлдесин, совет улустун өске чурттарын ажалчы чоннары-биле акы-думна харылзаазын күштелдирери хандырып турар.

Совет Эвилелин тургусканы болза, бистин күрүнү «бүгү делегейин баддалыг салдар халдадып шыдаар, ону ажалчы чоннарын сонургалдарына өскертп шыдаар бүгү делегей талазы-биле улуг күш кылдыр хөгжүрүнчү» анаа дузаалар деп эш Сталин үжен чыл мурунда Советтерниң Бирги Бүгү-эвилел съездине чугаалаан. (Чогаалар том 5, арна 156). Ол алдарлыг өскөт боттаткан. Хөй националдыг Совет күрүнени күчүзүн аажок күштелишкенин, оон бүгү делегейге авторитет бедидери эш Сталинны уд

Ленин — Сталинның партиясы совет улусту коммунизмче аппарат чоруур

(Төңчүзү. Эгези 2-ги армында).

Бодунун бүгү делегей тергилденип тургузарынын хоралык планын боттандырып турар америк империалистер делегейини чаа дайынныга калчаалы-биле белеткенип турарлар. Олар яныз-бүрү агрессия блоктарны тургузуп турар. Барынын Германияны болгаш Японияны каттап чепсегленишкенин чорудуп турар. «Антикоммунизм» дээр көжөгенин адаа-биле делегейини бүгү-ле булуңнарында болгаш эң ылангыч ССРЭ-ни долгандыр бодунун шериг базаларын тургузуп турар. Бодунун «эвилелчилерини» хамаарышпас чоруун херек кырында узуткап турар, каяла болдулар болду, анаа хосталганы дүй тударын болгаш фашизмни нептередириини бүгү-делегей жандармазы болуп турар. БИ-диг болза-даа, боттарынын хоралык планнарын күөседири америк империалистерге улам-на бергеп турар. Империалисттер лагерде чөрүлдө өзүп турар. АКШ-тын империалистерини дарлап бастып турар улустарынын хей кезинин таланын хөөн чок болгаш удурларын чоруктун чалгы АКШ-тын империалистеринге удур ам безин дыка көдүрүп турар. Дайыннын өзүп турар айымы-биле холбаштыр тайбын камгалалынын бүгү делегей шимчээшкини улам-на калбарып турар.

Ийи системаларнын тайбын кады туруп болурунун дугайында Ленин биле Сталиннын айтышкыныннын барымдаалавышаан. Совет күрүненин тайбын политиказы—тайбынны болгаш улустарнын найыраалынын политиказы партия углап турар. Ленин-Сталинны мерген угаанын даштыкы политика, тайбын дээш, улустарнын аразында кады аял-дажылгазы дээш ССРЭ-ни үргүлчү болгаш шиптирилди демисели бүгү чурттарда үс-үс миллион кижилерин бистин чуртка ынакшылын болгаш деткимчезин хандырган. Тайбынга ынакшылдык политиканы чорутушаан, оон-биле күрүнө камгалалын быжыдып турар.

ССРЭ-ни аялчынын аягызы-биле капиталисттер чурттарнын аялчынын аягызынын интернационалдык харылдазы. ССРЭ-ни аялчынын аягызы бүгү чурттарнын аялчынын аягызы-биле акы-дунма эвилели болза, Советтер республиказынын күжүнүн үндениринин бирээзи болур дугайында эш Сталиннын айтышкынын Ленин—Сталинның партиясы чайгылыш чок удуртулга болдуруп келген. Коммунисттер партиянын интернационалдык политиказынын тинделгези болза, ССРЭ-ге баштапкан социализмни күчүлүг лагерин тургусканы болгаш быжыганы болур.

Совет Эвилели-биле сырый кады

ажылдавышаан, улус демократиязын чурттары, улуг кыдат улус быжы тайбын дээш, улустарнын хосталгазы болгаш дең эргези дээш демисели чорудуп турар. Бодунун ишти чөрүлдөөлөрүнө чара тырттырып турар империализмни лагеринден тайбынны, социализмни болгаш демократиянын лагерин ам хемчээл чок күштүгү.

Америк дайын кысыкчыларына удур улустарнын демиселин эш Сталин сорук кирип турар, депшилгенин, тайбынны болгаш демократиянын күжү реакциянын болгаш дайыннын кара күжүн чайлаш чок тилээринге бөдүүн кижилерин чайгылыш чок кылдыр бүүредип турар. Бир эвес тайбынны камгалаларынын херези улустар боттарынын холунга алгаш, ону туюлунга чедир камгалаар болза, тайбын камгалатынган болгаш быжыглатынган болур дугайында эш Сталинның төгүлүг сөстери бүгү чурттарнын аялчы чоннарын миллион-миллион массаларынын медресинче улам-на ханызы-биле сиңигип турар.

Совет Эвилелинин тайбынга ынакшылдык политиказы, совет улустун маадырыг тургузукчу күш аялы бүгү чурттарнын аялчы чоннарын Совет Эвилелинге эне улуг ынакшылын чаалап алган.

Совет Эвилелинин Коммунисттер партиязынын XIX съездинде эш Сталинның чугаазы болза, демисели болгаш тинделгелерин улуг программазы, бүгү совет кижилерге бүгү чурттарнын аялчы чоннарына, оларнын дайын кысыкчыларына удур улустар аразында тайбын дээш чаагай сеткилдиг демиселинге сорук кирикти удуртулга болур.

Совет Эвилелинин Коммунисттер партиязынын XIX съездинде эш Сталинның чугаазы болза, демисели болгаш тинделгелерин улуг программазы, бүгү совет кижилерге бүгү чурттарнын аялчы чоннарына, оларнын дайын кысыкчыларына удур улустар аразында тайбын дээш чаагай сеткилдиг демиселинге сорук кирикти удуртулга болур.

Партиянын XIX съездин бүгү делегейге төгүлүг ужурудузуг. Коммунизм дээш демиселин улуг төгүзүңгү эң чугула үе болуп кирер. Коммунизмни чырыктыгы оруучке кижини төрөлгөнгө орук аялдар—улуг сорулганы Ленин—Сталинның партиязына төгү салып турар. Партия совет улусту бурунгаар чайгылыш чок бүүредип аппарат чыдар. Бистин улус тайбын тургузукчу күш-аял кылып турар, ынакчангаш америк империалисттерин таласыннан кандыг-даа чөңгөзлөшкениге болгаш сүрүткөргө алыспас. Бистин Төрөзүн чуртувусче халдарын динтер кижилерге өлүмүг согушукуну берип шыдар бодунун күрүненин, бодунун армиязынын күжүнө болгаш күчүзүңгү совет кижилер бүүрөп турар.

Коммунисттер тургузукчу улуг планнары күөсегин турарынага совет улус бүүрөп, чүгө дээрге, демиселдерге канналган Коммунисттер партия ону баштап турар, ону коммунизмни улуг кормфейи эш Сталин баштап турар.

А. АЗИЯН.

ажыктары бүгү делегейге тайбын херезден канчап-даа адырлыбас— деп эш Сталин айтып турар.

Совет Эвилелинин Коммунисттер партиязы акы-дунма партияларга өрелиг болуп артпас деп эш Сталин чугаалаан. Акы-дунма партияларга, ол ышкаш оон улустарына, оларнын боттарынын хосталгазы дээш, тайбынны камгалаары дээш демиселинге ол үргүлчү идепкейлиг деткимчени көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар.

Эрге-чагыргага ам-даа келбээн болгаш буржуаз каржы хоойлуларын тавангайынын адаанга аял-даарын үргүлчүлөвишаан турар коммунисттер, демократтыг азы аял чынтараачын партияларнын аял-чорудулгазынын дугайын эш Сталин бодунун чугаазына онзаалап чугаалаан. Ол партиялар, орус коммунисттерини эңне байлак дуржулгазына даянып алгаш бодунун оруунга бергелери аял тилээринге болгаш тинделгени чедип алырына эш Сталин бүүрөп бодунун улустарынын демократтыг хосталгазы дээш, национал хамаарышпас чоруу дээш, национал бот эргези дээш ол партияларнын демиселинин улуг ужурудузанын эш Сталин айтыган.

Совет Эвилелинин Коммунисттер партиязынын XIX съездинде эш Сталинның чугаазы болза, демисели болгаш тинделгелерин улуг программазы, бүгү совет кижилерге бүгү чурттарнын аялчы чоннарына, оларнын дайын кысыкчыларына удур улустар аразында тайбын дээш чаагай сеткилдиг демиселинге сорук кирикти удуртулга болур.

Партиянын XIX съездин бүгү делегейге төгүлүг ужурудузуг. Коммунизм дээш демиселин улуг төгүзүңгү эң чугула үе болуп кирер. Коммунизмни чырыктыгы оруучке кижини төрөлгөнгө орук аялдар—улуг сорулганы Ленин—Сталинның партиязына төгү салып турар. Партия совет улусту бурунгаар чайгылыш чок бүүредип аппарат чыдар. Бистин улус тайбын тургузукчу күш-аял кылып турар, ынакчангаш америк империалисттерин таласыннан кандыг-даа чөңгөзлөшкениге болгаш сүрүткөргө алыспас. Бистин Төрөзүн чуртувусче халдарын динтер кижилерге өлүмүг согушукуну берип шыдар бодунун күрүненин, бодунун армиязынын күжүнө болгаш күчүзүңгү совет кижилер бүүрөп турар.

Коммунисттер тургузукчу улуг планнары күөсегин турарынага совет улус бүүрөп, чүгө дээрге, демиселдерге канналган Коммунисттер партия ону баштап турар, ону коммунизмни улуг кормфейи эш Сталин баштап турар.

А. АЗИЯН.

Совет чазактын болгаш коммунисттер партиянын хүн-бүртүнүгү көргүзүп турар дузаламчызынын ачызында бистин областын аялчы чоннарынын оолдары болгаш кыстары эртем билигини шингээлип ап турар. Оон-биле кады чаа-чаа школалар чылдык-на туттунуп турар.

Чурукта: областа бир дугаар дээди өөредилге чери—бо чылын аялчылар башкы институтунун физика-математика факультетинин студенттеринин лабораторияда дуржулга кылып турары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Районнун аял-агы, культура хөгжүлдесинге херэженнерни киржилгези

Тожу районнун аялчы херэженнери чоокку үеге чедир-ле тайгасыннын аразында тарамык, хуу аял-агылыг, челимес амьдыралдыг чурттап чорааннар. Совет Эвилелинин составына Тыванын катыжы киргенинин соода чылдарда районнун бүгү чону-биле кады аялчы херэженнерини культуруг болгаш материалдыг амьдыралы танытпас кылдыр хөгжүп турар.

Районнун херэженнеринден 454 кижини совет албан черлеринде, колхозтарда болгаш бүүрүлгө черлеринде аялчылар турар. Оон иштинде аялчылар 132, колхозчулар 226, албан-хаакычтар 96 кижини. Школалар башкыларынын 57 хуузу херэженнер болуп турар.

Боттарынын онаашкан аялчылар болгаш күш-аялгы мурнакчы болуп илереп турарларын хэрээлени өскөн. Школалар башкыларында «Совет Тыва» колхозта Радостьева, Сыстыг-Хемде Селина, Самодурова, Сейбиде Махеева, Тоора Хем чеди чыл школанында Тюганова, кижини эмнелгезини аялчылар Тарабарина, Бессонова олар эң аялчылар турарлар.

Колхозчу херэженнерден бо чылын трудоденьнин минимумун 64 кижини аялчы күөсеткен. «Май 1» колхозта эштер Дилетчи, Күзенмаа, Даржай, Ичинмей, Кушкаштар, «Совет Тыва» колхозта Ч. Серен.

Т. ЧАТ.

ТУР СЕМИНАРНЫ ЭРТТИРГЕН

Аялчы чоннар депутаттарынын Сүт-Хөл район Советинин күөсөкчи комитети чоокта чаа сумулар Советтеринин даргаларынын болгаш секретарларынын үш хонук хуусаалык семинарын эрттирген.

Семинарнын киржикчилеринге партиянын XIX съездинин мате-

Байрза, Монгурак, Сотпа, Севек олар ноябрьга чедир 200—270 чедир трудоденьни туустус аялчылар.

Мурнакчы малчы колхозчулар Тоолай, Күзөк, Сүрүямаа оларнын аттары районда алдаржаан. Сыстыг-Хемнин ыяш аял-агы чериинде Т. Маады, Хапа, Дажылаа, райпромкомбинатта Окулова, З.Дум чугаш олар бүүрүлгө черлеринин мастерлери болгаш шалыпчылары болуп бергенер.

Бо фактылар болгаш саннар болза, районнун аялчы херэженнерини культуругалыг дениелинин өскенин толгарай херечизи болур. Оларнын ортузунга партия-политиктиг аялчы денели бедэе. Херэженнер болза, аялчылар, өөредилге дээш чүткүлдүн көргүзүп турар.

Районнун херэженнеринин иштинде 2 маадыр нелер бар. «Иени аллары» орден-биле 52. «Иени медаль» деп медаль биле 55 кижини шааннаткан. Чүгө 1952 чылдын дургузунда хей уругларлыг болгаш бот иелер 99-430 рубль күрүнө дузаламчызын алган.

Тожунун аялчы херэженнери ааскежиктиг чаагай амьдырал дугайында бистин Коммунисттер партиясына, Совет чазакка, улуг башкы Сталинга өөрүшкүзүн илередип турарлар.

Т. ЧАТ.

В. ЧУЛЬДУМ.

Чоннун чаагай амьдыралынын дугайында сагыш салышкын

«ССРЭ-де социализмни экономунг проблемалары» деп бодунун гениилг аялчыга эш Сталин бистин социалисттер тургузувустун мөзү-шынарын илередип турар социализмни кол экономунг хоойлуун аялчан. Эш Сталин социализмни кол экономунг хоойлуун мындыг кеер-биле тодараткан:

«Дээди техникага үндизилээш социализмни бүүрүлгени үзүктел чок өстүрүп болгаш болбаазырадып тургаш, бүгү ийитиледип үргүлчү өзүп турар материалдык база культуруг хергелдерини максималдыг хандырып бээр болур».

Бо хоойлуда социализмни тургузунун капиталисттер тургузудан артык чоруун көскүзү-биле илередип турар. Социализмни сорулгазы болза, кижини дугайында, оон ааскежинин дугайында, оон материалдык болгаш культуруг хергелдерин хандырып дээш сегизи салышкын болур. Ол сорулгага совет кижилерин бүгү тургузукчу аялчы чорудулгазы, чычын чылче сайырап өзүп турар бүүрүлгези чагырткан.

Күүселдизи дээш совет кижилерин демисеип турары ССРЭ-ни хөгжүлдесини бешик беш чыл план бистин чуртувустун улус аял-агынын күчүлүг чаа көдүрүлүшкүнүн толгарылап турар. Анаа үндизилээш, бистин улустувустун материалдыг амьдыралы болгаш культуруг денели улам-на экижири хандырынып турар.

Совет улустун материалдыг чаагай амьдыралынын көдүрүлүшкүнүн кол көргүзүү болза, национал орулганын соксаал чокка өзүп турары болур. 1940 чылдан 1951 чылга чедир Совет Эвилелинин национал орулгазы 73 хуу өскөн. Бир эвес ка-

питалисттер чурттарда национал орулганын хей кезини дарлакчылар боттарына сиңирип ап турар болза, а ССРЭ-де бүгү национал орулга аялчы чоннары болуп турар.

Бисте национал орулганын дөртүгү үжү аялчы чоннарын хууда материалдык болгаш культуруг хергелдерин хандырынып үнүп турар. 1951 чылда ол орулгага национал орулганын 74 хуузу чарыгатынган. Күрүненин, колхозтарын, кооператив организацияларынын эргезинге национал орулганын 26 хуузу арткан, ол херенги социалисттер бүүрүлгени калбартырына болгаш күрүненин база хей-ниитини өске-даа ниити хергелдеринге чарыттыган.

Капиталисттер чурттарда аялчы чоннарын бир човулазы болза, аял чок чорук болур. Миллион-миллион кижилер боттарынын күштерин аялчы үндүрүп чер тыппайн турар болгаш аш-түрөңгү байдалда чурттап турарлар. Ам үеге Италияда ийи миллион аялчы долу аял чоктар болгаш дыка хей чартык аял чоктар санатынып турар. Барынын Германияда 3 миллион хире долу болгаш чартык аял чоктар, Японияда 10 миллион хире долу болгаш чартык аял чоктар, АКШ-та 3 миллиондан эвээш эвес долу аял чоктар болгаш 10 миллион чартык аял чоктар санатынып турар. Аял чоктарын саны өске-даа капиталисттер чурттарда өзүп турар.

Бистин чуртувуста байдал мырнай өске. Бисте аял чок болур чорук шагда-ла узутканынган. 1950 чылда ССРЭ-ге 39,2 миллион аялчы чоннар болгаш албан-хаакычтар санатынып турган. Аялчыларнын болгаш албан-хаакычтарын саны чылдан чылче улам-на өзүп турар.

Бешик беш чыл планынын дугайында партиянын XIX съездинин директиваларында чугаалап турары болза: «Бүүрүлгени хемчээледиң болгаш күш-аялдын бүүрүлгөчүлүгүн өзүлдөш-биле, а ол ышкаш культуру тургузушкунун талазы-биле онаалгаларга таарыштыр улус аял-агынын аялчыларнын болгаш албан-хаакычтарын санын көвүдээрин беш чылдык сөөлгү чылы—1955 чылда 1950 чыл-биле деңизерге 15 хуу хире кылдыр көөр».

Капиталисттер чурттарда аш-чөм продуктуларынын болгаш калбак хергелелдин барааннарын өртөк үнези үргүлчү улгадып турар. 1952 чылда Францияда болгаш Италияда аялчыларнын боттуг аял төлевирин дайын мурундагы денелин эвээш кезин хире, АКШ-та 1939 чылдын денелинге удур үш каттап чыгы эвээжэн. Англияда амьдыралдын үнези 1951 чылдын апрельден 1952 чылдын апрельге чедир үеге 11 хуу хире бедэе.

Совет Эвилелинде 1947 чылдан 1952 чылга чедир продуктта болгаш үлетпүр барааннарына күрүненин үүрмөктөп садар өртөз беш каттап чыгы. Бо чорук аялчыларнын, албан-хаакычтарын боттуг аял төлевирин болгаш тараачыларнын боттуг орулгазын өзериңге эң чугула ужурудузуг болган.

Чаа беш чыл планында моон соңгаар массалыг хергелелдин чүлдериңге үүрмөктөп садар өртөктүн чингелденин чорудары көрдүнүп турар, өртөк чингелдизи болза, аялчы, албан-хаакычтарын боттуг аял төлевирин болгаш тараачыларнын боттуг орулгазын документ бедидеринге кол чөпсөк болуп турар. Аялчыларнын, албан-хаакычтарын боттуг аял төле-

вири болгаш тараачыларнын боттуг орулгазы 35 хуудан эвээш эвес өскөн турар ужуруг.

Империалисттер лагеринин чурттарда боо-чөпсегленишкенин энделер бүүрүп үндүрүп турарынын түнелинде миллиондерини кончазы канчаар-даа аажок улуг хемчээлди-биле өзүп турар. Милитаризацияны чорудуп турарынын ужурунда аялчы чоннарын амьдырал байдалы улуг-биле дорайтап турар. Үндүрүлгө өзүп турар, калбак хергелелдин чүлдериңге өртөк улгадып турар болгаш акшанын үнези хүн-бүрү кудулап турар. АКШ-та чондан дорт үндүрү өртөк бюджет чылында 1937—1938 бюджет чылдарында дөмөйлөргө 12 каттап хей хавырттынып турар. Англияда үндүрү ийи каттап, Францияда 2,6 каттап улгаткан. Бо бүгү байдалдар аялчы чоннарын аар-берге байдалдар-биле дарлаарына чедир турар.

Капиталисттер чурттарга удурлыштыр бисте совет кижилерге культуруга амьдырал талазы-биле хергелелдин күрүнө чарыгдаллары чылдан чылче өзүп турар: социал страхование талазы-биле пособие, социал хандырылга талазы-биле пенсия, санаторийлерге, дыштанылга бажынарында болгаш уругларнын албан черлеринге баар талазы-биле халас азы улуг-биле чингеткен пүтөкчалар, хей уругларлыг болгаш бот иелерге пособие, эмчинин халас дузаламчызы чыл санында-ла улгадып өзүп турар. 1940 чылда ол чарыгдалдар 40,8 миллиард рубль түнүгү болуп турган болза, а 1951 чылда ол чарыгдалдар 125 миллиард рубль түңгө чедир өскөн.

Бешик беш чыл планы-биле ол чарыгдалдарын түңгү дыка өзери көрдүнүп турар. Ылангы аялчыларнын болгаш албан-хаакычтарын социал страхование-инге күрүнө төзөвилеи бүгү беш чылдын дургузунда 1950 чыл-биле дөмөйлөргө барык-ла 30 хуу өзөр.

Капиталисттер чурттарда миллион-миллион аялчы чоннар чурттаар чери чок бичини казанактарда сымарлажып турар ийикке, азы даштын кудумчуларда удуп турарлар. Американын Каттышкан Штаттарында 60 миллион кижини чурттаар арга чок болуп турар. Ындыг байдал туруп турда-ла Америкада чуртталга бажынары тударына бюджеттин чүгө 0,75 хуузу көрдүнүп турар. Чурттаар бажын хөлезини болза база дыка өзүп турар. Англияда чурттаар бажын хөлезини база өзүп турар. Англияда чурттаар бажын хөлезини сөөлгү чылдарын иштинде 50 хуу улгаткан.

Бистин Коммунисттер партиясы болгаш Совет чазавыс аялчы чоннарын чуртталга байдалын экижидерин дугайында хүн-бүрүнүгү улуг кичээнгени салып турар. Чүгө дайын сөөлүндиги чылдарда хоорайларда болгаш аялчылар суурларында 155 миллион аялчы дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажынары, көлөз черлерде 3,8 миллион чуртталга бажынары туттунган. 1951—1955 чылдарда чуртталга тудуглары бүгү хемчелер-биле калбарган турар. Дөрткү беш чыл планында дөмөйлөргө чаа беш чыл планында күрүнени чуртталга тудугларына капитал салышкынын ийи каттап өстүрери көрдүнгөн. Хоорайларга болгаш аялчылар суурларында 105 миллион хире дөрбелчин метр шөлдүг чуртталганын чаа бажынары туттунган турар.

Чаа беш чыл планынчыл талазы-биле директиваларда аялчы чоннарын коммуналдыг болгаш амьдыралчы хандырылганын дыка экижидер, суг дамчылыгынын болгаш канализациянын, теплофикациянын болгаш газификациянын, хоорай транспортун четкизин калбартыр көрдүнүп турар. Партия болгаш чазак совет улустун кадыкшылдыг байдалын камгалаарына улуг кичээнгени салып турар. Калдык кам-

Мал кыштагыдышкынынче хайгааралды салыр

Четчир, эки шыпарлыг ситен белеткээр чорук мал өстүреринин күрүнө планын күөсегинге кол айттырынын бирээзи. Бо талазы-биле Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхоз дыка четпес аялчылар. Плав өзүгээр 1750 тонна ситен белеткээр чүгө 311 тонна кылдыр күөсеткен. Анаа немей 10 тонна сителюс болгаш белеткетинген 47 тонна саванын калдарга-даа ук колхозтун хергелелинге ыракта четпес.

Таарымчалыг каяа турлап кылыалы айтыры база сонгарлатынмас сорулга кылдыр тургузтунуп турар. Колхозтун бар каяаларын оон амгы малына хамаарыштыр ап көөргө дыка четпес, шээр малдын 20, инектин 7 эрги каяаларын септелгелери багай. Ол ышкаш бо чылын ийи-ле каяа немей туткай, оларнын шынары онза куду, оон бирээзи 40 баш инек кирер каяа ам-даа четче доозулбаан.

Колхозтун аялчы аттары тургузары-биле 2 чыл бурунгаар тудуп эгелзени 40 айтка саман каяа аялгалга кирерден харын сөөлгү үеге элп үрелип турар апарган. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери, ылангыя коммунист Мадаар-оолдун удуртуп турары тудуг бригадагазы онза четпес аялчылар.

Амгы үеге колхозтун малы кыштагыдышкынынче көжүртүнгөн: 5700 баш шээр мал Манчурей, Көшпес, Оргу-Шөл дагларында 19 кезек (ферма эргелекчи коммунист Тасоол), 315 инек чеди коьдан черде (ферма эргелекчи комсомолчу Оттук), 149 чылгы мал ийи кезек манагда (Акыс, Балдак) одалдып кыштагылаткан. Ынчалза-даа, белеткетинген мал чемин камны чарыгарда, оларын чөп аялчылар айтырыны колхоз баштаар чери амга чедир тургуспайн турар.

Партиянын XIX съездинин директиваларын эрестиг боттандырып дээш малдын кышкы аялчылар экижидер, малдын баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле боттуг хемчелерин амыры чугула.

Чөөн-Хемчик районун Шемия сумуунда «Большевик» колхозта эш Серен-Доржу эргелекчилезин шээр мал фермазында 204 баш хойларны чыгы каяалары амьдыгаа чедир септетинмез, ам ол хойлар соок, ишти дон каяаларда туруп турар. Ол ышкаш эш О. Бошкажыктын калдарып турар шээр малы чыгыг каяа чогулдан ам-даа күзүнде туруп турар.

Күзегде хойлар ам кидинне төрүп эгелзэн. Ноябрь 20-ге чедир төрөн 39 хойларын чаш хураганнары септелге чок каяада туруп турар. Кыш көөр шээр мал мындыг берге байдалда туруп турда, ында мал эмчизи эш Доржу, колхоз баштаар чери кандыг-даа хемчег албайн турар.

К. КОМБУ.

ЫРАКТА СУМУДАН НЕГЕЛДЕ

Хендерге—Улуг-Хем районун эң ырак сумуу. Шагаан-Арыг хоорайдан аяа чедир 90 километр. Бнда Маленков аттыг көдээ ажил-агый артели бар. Колхоз 1950 чылда организастатынып тургустунган.

ген өңчү-хөргөнгизин халас ажыглаар кижилерге таарымчалыг болуп турары чугаажок. Колхоз даргазынын оралакчысы Маспын-оол, колхоз даргазы турган Ангырак клуб эргелекчизин Алдын-оол, суму Советинин даргазы Белек-оол, колхозтун ревизия комиссиясынын даргазы Шырап-оол, мал эмнегелеринин пунктузунун эргелекчизи Байлакай олар колхоз фермазынга арага кылдырып, боттарынын эрге-дужаалын ажыглап алгаш, арагалап чайлаанар.

литиктиг ажылдарнын четпестерин көргүзүп турар өске-даа фактылар хөй. Хуралдарны эвээш чыылдырып, шүгүмчүлөдү болгаш бот-шүгүмчүлөдү илгеретпей турар. Партия организациясы көскү агитациянын ажылын экижитпээн. Бо чаа өөредилге чылында партия чырыдышыкынынга кичээлдер организас чок эгелээн. Политшколанын үшкү кичээлин эрттирер ужурлуг тургаш, бир кичээлди эрттирген, аяа дынакчыларнын чүглө 50 хуузу олурдукан.

Улус демократиясынын чурттарында

Кыдатта кадрлар белеткели ПЕКИН. Кыдат Улус Республиканын дээди өөредилге черлеринин мурнунда экономнуг тургузуушкунуну планнары ботандырынгана кадрлар белеткээринин улуг соругазы туруп турар.

«Женьминьжибао» солунун ме-дээлеп турары болза, бедик билигит тускай эртемнигер белеткеп үндүрерин Пекиннин геология институтунда, Чаншада Төп-Мурнуу Кылаттын металлургия институтунда болгаш Циндаола технология институтунда чорудуп турар.

Пекиннин геология институту бо чылын 1200 студенттерни хүлээп алган. Институтта өөренип турар студенттеринин ниити саны амгы үеде сөөлгү үш чылды дургузунда Кыдатка белеткеп үндүрген тускай эртемнигер геологиянын санында үш катап ажып турар. Келир чылын институту калбартыр болгаш аяа 3,5 мун студенттерни хүлээп алыр.

Чаншада металлургия институтунда 1600 студенттер өөренип турар. Циндаода технология институтунда муң ажыг студенттер бар.

Техниктиг кадрларны белеткеп үндүреринин сорулгазы-биле Мурнуу-Барыын Кыдаттын үлетпүр эргелели үлетпүрүнү аны-буру алдыларынын тускай эртемнигерин белеткеп үндүрери-биле 17 техниктиг школаларны организастаан.

Румыниянын трактор тудукчуларынын улуг тиилегези

СТАЛИН ХООРАЙ. (Румыния). Сталин хоорайда трактор заводу-нун хөй муң кижиди коллективни бүүдүргөниг улуг тиилегезин чедип алган. Румын трактор тудукчулары номенклатура талазы-биле хуусаазындан бүдүн чартык ай эрте күсеткен болгаш беш чыл планын үшкү чылынын үлүүнде бедиктен темп-биле ажылдап эгелээн. Чүглө үш чылды дургузунда 15 аът күштүг кылдыр шилчтикте 19 муң тракторларны бүүдүрүп үндүрген.

Ажылчынар шак ындыг чедишикчинин массалыг социалисттиг чарыштын, чаа совет техниканы болгаш күш-ажылдын мурнакчы совет методтарын ажыглаанынын түнелинде чедип алган.

Румыниянын ажылчы партиязынын болгаш Румыниянын Министрлер Чөвүлелинин мурнундан румын үлустун баштыкчызы Г. Георгиу-Деж трактор тудукчуларынга чоруктан телеграммаларга чыл планын хуусаа бетинде оларнын күсеткени дээш заводтун коллективинге байыр чедирген.

Болгариянын чер-черин улус Советтеринин сонгулдаларынын мурнуу чарында

СОФИЯ. Декабрь 14-те болур чер-черин улус Советтеринин сонгулдалары-биле холбаштыр Болгариянын бүгү хоорайларында, үлетпүр төптөринде болгаш суурларында, ажылчы чоннарын сонгулда мурнуу хуралдары болуп турар. Ол хуралдарда партиянын, чазактын болгаш Ада-чуртун фронтунун көскү төлээлекчилери чүве чугаалап турарлар.

Ноябрь 20-де Софияга найсылалдың ажылчы чоннарын ниити хуралы болган. Аяа Улустун хуралынын президиумунун даргазы, Болгариянын Коммунисттиг партиязынын Төп комитетинин Политбюрозунун кежигүнү Георгий Дамьянов чүве чугаалаан. Ол бодунуң чугаазынга социализм тургузушкунунга улус демократтыг Болгариянын чедишикчинеринин дугайын чугаалаан.

Сонгулда мурнуунуң массалыг хуралдары болар улустун бодунун коммунисттиг партиянын долгандыр сыйры катшыканынын болгаш чагыс-эптинин көскү херечизи кылдыр бүгү чуртта эрттип турар.

Чехословакиянын ажылчы чоннарын чедишикчинери

ПРАГА. Кучичеде Клемент Готвальд аттыг металлургия комбинатынын тудукчулары чаа улуг тиилегени чедип алганнар. Сөөлгү чаа техника-биле чепселген үшкү марген суугу ноябрь 19-та баштайгы каны берген. Мында эзилдиринин бүгү чорудулгаларын тускай автоматтыг тургузууга-биле хынап турар.

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустун армиязынын Кол командьдалынын дыңадыны

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республиканын Улустун армиязынын Кол командьдалынын ноябрь 28-те меделээни болза: Кореянын Улустун армиязынын катыжышкыны беле кыдат улустун эки-турачы кезектери дай-

зынга удур артиллерия адышкынынын фронтуларга чоруткан. Улустун армиязынын зениттиг артиллерия болгаш адыгы-аччылар дайзынын ийи самолөттун аңдараткан болгаш бир самолөттү үрей аткан.

Барыын Германияда ажыл соксадышкынын шимчээшкинер

БЕРЛИН. Аденауэрин бонн чазанын дайын политиказынга таарзынмас чорук Барыын Германиянын ажылчы чоннарын ортузунда улам-на күштелип турар. Дайын полтиказынын түнелинде Барыын Германиянын чонунун амыдырал денели үзүк чокка кудулап, ажылчы чоннарын мөлчүүр чорук күштелип турар. Бонн бөлүүнүң политиказынга таарзынмас чоруктун өзүп турары ажыл соксадышкынын шимчээшкинден илереп турар. Барыын үзелдиг профвизиле удуртугазынын сатынычы политиказы турза-даа, Сонгу Рейн-Вестфалия черинин ыяш ажылдап кылар үлетпүрүнүн ажылчылары үргүлчүлөп, ажыл төлевирин улгатырынын үлетпүр элеме-

ринден негеп турарлар. Ол ышкаш политейжи каржы-дошкун кемчелер турза-даа, Гессен черинин ыяш ажылдап кылар үлетпүрүнүн ажылчылары база ажыл соксадышкынын шимчээшкинден илереп турар.

Күш-ажылдын байдалдарын эки-жидерин чедип алыр сорулга-биле Барыын Германиянын дагыларынын массалыг ажыл соксадышкынын чорудар дугайында айтырыг талазы-биле бадылашкынар Рур областын шахталарынын ажылчыларынын ортузунда чоруп турар. Бир эвес негелдерин хүлээп албас болза, ажыл соксадырынга боттарынын белеин хөй-хөй шахталарын ажылчылары меделеп турар.

Бөлүк патриот солдаттарны суд агартып үндүрген

РИМ. «Унига» солунун меделеп турарын өзугаар алырга, дайын болу берген таварылгада даштыкы генералдарга итали шеритлерин чагырты берип болурунга удурлашышкынын илереткен чагааны республиканын президенти Эйнаудиче чоруткан дээш командьдал черинин судче кирген бөлүк солдаттарны Римниң суду агартып үндүрген. Солдаттарны «хообулга болгаш

шериг чурумунга чагыртпаан» дээш буруудалып турган, ыңчалза-даа суд «айыктан барымдалар кемниг херек кылган эвес» деп көргөн. «Унига» солунун харысалгалыг редакторуун оралакчысы база ындыг аны-биле агартып үндүргөн, чүге дээрге, солдаттарнын чагаазын парлаан дээш ол солунга база буруудадышкын таварышкан турган.

Бразилиянын порт ажылчыларнын амьдыралынын берге байдалы

МОНТЕВИДЕО. Бразилиянын даштыкы садынын кончук кудулап батканы бразиль порт ажылчыларынын ортузунга ажыл чок чоруктү көвүдедип турар деп «Итпресса популар» деп бразиль солун меделеп турар.

ган порт ажылдакчыларынын хөй нуруузун неделада ийн хоуктан эвээш эвес ажылдап турар болгаш чөгөнчиг ажыл төлевирин ап турарлар.

Сөөлгү айларын дургузунда Сантоска 1500 порт ажылчыларынын ажылдан үндүргөн деп солун бижип турар. Докасте Сантос компаниясы ажылдан чаа үндүртүр кижилерин дайзынын кылган, мында порт администрациянын биче дужаалдыгылары база бар. Ажылда артып кал-

Рио-Гранде-до-Сул штаттын Дос Мартирес портта хүн бүрү муң ажыг порт ажылчыларынын ажыл чок болуп турар. Неделанын ийн хүнүнде ажылдап турар порт ажылдакчылары аас-кежиктиг бис деп санатып турар кылдыр портта шимчээшкин шак ыңчаар кызырылган.

Англиянын даштыкы болгаш иштиги рыноктарынын кызыдап турары

ЛОНДОН. Англиянын даштыкы болгаш иштиги рыноктарынын кызыдап турарын англи парламента дүүвүрээзин-биле меделеп турар. Ноябрь 15-те Харрогетке, (Йоркшир), «завод директорларынын институтунун» чыл бүрүде болур конференцияга чыгылаш, ажил-агыйнын хөй-хөй адырларынын төлээлекчилери болза, «экспорт рыноктарында улам кадыг дошкун апар чыдар даштыкы адааннажылганын талазы-биле дүүвүрээзинин» илереткен, база «бүгү-делегейнин садыг дайынын» талазы-биле коргуушкун оларнын чү-

гааларындан илереп турган» деп «Обсервер» солунун допчулакчы кижизи бижип турар. Ол ышкаш иштиги рыноктун кызыдашкынын англи үлетпүрүнүн хөй-хөй адырларын бергелээшкени таварыштырып турар. «Санди таймс» солунун корреспонденти авто-мобил үлетпүрүн чижекке ап турар. Ооң меделеп турары-биле алырга, ук үлетпүр амгызы ышкаш кажанда ындыг берге байдалга турбаан болуп турар.

Чер дээш итали тараачынарнын демисели

РИМ. «Унига» солунун меделеп турары болза, Болонья мочунун 130 муң тараачыны чар реформазын чорудар дугайында боттарынын негелдизи деткири-биле ноябрь 21-де бир хүн дургузунда хөдөлүшкүн кылганнар. Элээн каш митингилер-

ни организастаан. Ол митингилерге чүгле хөлектигер болгаш чалчалар киришкен эвес, харын хуу ажылдыг үүрмек чер эдилекчилери база кирешкенер.

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

1953 чылда областын «Шын» солунунун чагыдылгасы эгелээн
ЧАГЫДЫЛГАНЫН ӨРТӨӨ:
Чылда — 52 рубль 20 копеек
Чартык чылда — 26 рубль 10 копеек
3 айда — 13 рубль 05 копеек
Неделяда 5 үрөк
Чагыдылганы «Союзпечаттын» хоорайларда килдистер, харылаза салбырлары болгаш агентилери, а ол ышкаш бүүдүрүлгелерде, албаш черлеринде, совхозтарда болгаш колхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.
Ооң-биле кады областын:
«ТУВИНСКАЯ ПРАВДА», «ТЫВАНЫН АНЫЯКТАРЫ» — «МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ», «СЫЛДЫСЧЫГАШ»
солунуларынын чагыдылгасын база хүлээп ап турар.
Шупту чагыдылгалыг турарыңче!
СОЮЗПЕЧАТЬ.

«ШЫННЫН» МАТЕРИАЛДАРЫНЫН ИЗИ-БИЛЕ

«Кино ажылын экижидер»

Өвүр районун чонун кино-биле багай хандырып турарынын дугайында бижикчилерин шүгүмчүлөдү чүүлдерин «Шын» солунун редакциясы эвээш эвести алган.

онунга чаа киноларны ховар көргүзүп турганы болгаш кино хандырылганында четпестерин турганы шын. Ол четпестерин узуткаары-биле областын кинофикация чери бир автомашинаны болгаш чаа кино аппаратын ол районче чоруткан. Ыңчалза-даа кино механиги болгаш чолаачы кадрларны бистин таарыштыр шил-везинистен болгаш оларнын ажылынга контрольду багай тургусканы-выстан база район Советинин күс-комунун районда кино ажылыны хайгааралды багай тургусканындан ол машина болгаш кино-аппараты

ам үрелген деп областын кинофикация эргелели минтип турар. Өвүр району кино үндүрүлгезин үндезин-биле экижидерин чедип алыр дээш, ол районче обклинификация эргелелинин начальнигинин оралакчысын база мастерин чоруткан.

Чонун чаагай амьдыралынын дугайында сагыш салышкын

ыңчаарга шериг чарыгдалдарынга бюджеттин 74 хуузу төзөвилетинип турар. Американын Катшыкан Штаттарында 10 миллион ажыг кижик бижик билбес болуп турар болгаш школа назылыг уругуларын үштүк бир кезин өөрнемейн турар. Ышда ортумак болгаш дээди эртемни чедип алыр ажылчы чоннарынчиг жы-төлдөринге болдунмай турар.

чуртувус өзүлүг культура революциянын ботандырган. Партиянын XVIII съездинде илеткелинге эш Сталин—бүгү ажылчылары болгаш бүгү тараачынарнын культуругу болгаш билигит болдуруп дугайында чаа төөгүлүг сорулганы идип үндүргөн.

хоорайларга, областтар, крайлар болгаш улуг үлетпүр төптөринге чеди чыл өөредилгезинде бүгү-ниитини ортумак (он чылдын) өөредилгезинче шилчирин беш чылдын төңүзүнде доозар. Өске хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү-ниитини ортумак (он чылдын) өөредилгезин келир беш чылда бүрүн ботандырынгана чогуур чүүлдерин белеткээр»—деп директиваларда көрдүнүп турар.

Бистин чуртувуста бүгү чонун культуразынын өзүлүг чектелтишкени болуп турар. Октябрьдин социалисттиг Улуг революциянын тиелээнинин баштайгы хүшенинден эгелээш-ле партия болгаш чазак улус өөредилгезинге улуг кичээл-гейин салып келген. В. И. Ленин совет кижилерин эртем-билгилерин шилчээдип алырынче доктаамал кыйгырып келген. «Кижик төрелтенин» ажылдап тургусканын бүгү байлактарынын билгилери-биле бодунун меделерин байыдып ап шыдаан үеде, чүгле ыңчаарда коммунист бооп болур» деп В. И. Ленин чугаалаан.

Ол сорулга чедишикчинин шипирлетинип турар. 1949 чылдан эгелде Совет Эвилелинде бүгү-ниитини чеди чыл албан өөредилгезинче шилчирин боттанып турар. Ниити болгаш тускай ортумак эртем-нерин черлери калбарып турар. Өөредилгенин бүгү хевирлерин кытай алырга, өөреникчилерин саны 1951 чылда 57 миллион кижик болуп турар. Дээди өөредилге черлеринин студенттеринин саны 1952 чылда 1400 муң кижик четкен азы Ада-чуртун Улуг дайынын мурнунда үеден 73 хуу хөй болуп турар. Чүглө 1952 чылда бистин дээди өөредилге черлеринин улус ажыл-агыйынын яны-бүрү адырларынга херектиг 221 муң тускай эртемнигерни доостуруп үндүргөн.

Башкыларын дыка хөй саныг болуру негетинип турар. 1951—1955 чылдарда башкы институттарынга хүлээп алышкын 1946—1950 чылдарга дөмейлээрге 45 хуу улгадыр.

Чаа беш чыл планында эш Сталиннин инициативазын өзугаар база бир өске чугула сорулга салдынып турар, ол чугула сорулга болза, школаларга полит-техниктиг өөредилгени эгелээр төлээде, бүгү-ниити полит-техниктиг өөредилгеже шилчелге болур.

Чаа беш чыл планында улус өөредилгезинге салдынган сорулгаларны чедишикчинин шипирлээрин улус массаларын культуралыг денелин кичээлдерге аажок улам өзүлдезин болдуруп. Кадык камгалалынын, чырыдышкынын, эртемни болгаш культура-чырыдышкынын албан черлеринин хөгжүлдешинге дүүштүр ол черлерин чарыгдалынга капитал салышкыны эртен беш чыл-биле дөмейлээрге, барык-ла 50 хуу өзөр.